

П. В. СТЕФАНЕНКО (д-р пед. наук, проф.)
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОЇ МОДЕЛІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Проаналізовано поняття «компетенція» й «компетентність» та визначено їх сутність стосовно військових фахівців. Запропоновано методичний підхід до формування компетентнісної моделі військових фахівців, яка включає не тільки функціональні, а й когнітивні та соціальні компетенції, що дає можливість визначити індивідуальні «сильні» та «слабкі» сторони військовослужбовця та забезпечити, таким чином, ефективність розстановки кадрів.

Ключові слова: компетентнісна модель, військові фахівці, компетенція, компетентність, когнітивні компетенції, соціальні компетенції, розстановка кадрів, ефективність.

Постановка проблеми в загальному вигляді

Компетентнісний підхід використовується в країнах світу як у процесі професійного навчання, так і на етапі підбору й атестації персоналу установ, підприємств, організацій. У процесі підготовки військовослужбовців потенціал даного підходу використаний недостатньо, що обумовлює доцільність наукового обґрунтування теоретичної основи і розробки методичного забезпечення формування компетентнісної моделі військових фахівців.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. Виділення невирішених питань

Основи компетентнісного підходу складають дослідження і розробки, наведені у роботах О.Л. Андрєєва, І. Звоннікова, М.Б. Челишкової, М.Д. Ілязової, О.В. Хуторського, І.О. Зимнеї, А.М. Павлової, Е.Е. Симанюк. На сучасному етапі розвитку термінологія, пов'язана з поняттями «компетентність» і «компетенція», - одне зі слабких місць у численних HR-теоріях, тому використання цих термінів потребує деталізації й уточнення змісту.

Наприкінці 70-х рр. XX в. результати освіти стали визначати в термінах соціальних компетенцій. Хоча поняття компетенція широко використовувалося раніше в бізнесі, у побуті і літературі. У короткому словнику іноземних слів [1] дається наступне визначення:

«Компетенція (лат. відповідність, домірність) - коло повноважень якої-небудь установи чи особи; коло питань, у яких ця особа має знання, досвід». Сьогодні немає однозначного визначення поняття компетенція. Одні автори визначають її як готовність фахівця застосовувати на практиці отримані знання, інші – як здатність вирішувати проблеми, тобто компетенцію виражають за допомогою активних дієслів, які означають дію. Але багато дослідників погоджуються з тим, що компетенція ближче до понятійного поля «знаю, як», чим до поля «знаю, що». «Знаю, що» відноситься до атрибутів традиційної знанієвої парадигми, а «знаю, як» більше пов'язано зі «знаннями у дії» (рис. 1).

Рис. 1. Сутність поняття «компетенція»

Компетентії розглядаються як комплекс сформованих у процесі професійної освіти чи в результаті накопиченого практичного досвіду можливостей ефективного поведіння в професійній діяльності й у заданих життєвих ситуаціях. Ці можливості визначаються комплексом знань, вмінь, навичок, розумінням виробничих процесів, готовністю до виконання професійних функцій.

З приводу інтерпретації понять «компетентність» і «компетенція» на сьогоднішній день немає єдиної точки зору, як немає і чіткого представлення про їх відмінності. До числа найбільш розповсюджених точок зору на співвідношення цих понять можна віднести наступні [2, 3, 4].

Компетенція - це здатність застосовувати знання, вміння, навички й особистісні якості для успішної діяльності в різних проблемних професійних ситуаціях.

Компетентність – це рівень володіння сукупністю компетенцій, ступінь готовності до застосування компетенцій у професійній діяльності.

Перше поняття також має численні трактування. Зокрема, у роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників можна зустріти наступні формулювання.

1. Компетенція – це знання і розуміння того, як діяти в різних професійних і життєвих ситуаціях.

2. Компетенція ґрунтується на знаннях, конструюється через досвід, реалізується на основі волі.

3. Компетенція - здатність застосовувати знання, уміння, навички й особистісні якості для успішної діяльності в різних проблемних професійних або життєвих ситуаціях; компетентність - рівень володіння сукупністю компетенцій, що відбиває ступінь готовності випускника до застосування знань, вмінь, навичок і сформованих на їх основі компетенцій для успішної діяльності у визначеній області.

4. Компетенції - це інтегровані характеристики якостей особистості, що дозволяють здійснювати діяльність відповідно до професійних і соціальних вимог, а також особистісними чеканнями (И.А. Зимова).

5. Компетенції - це сукупність знань, вмінь, навичок і способів діяльності, необхідних для якісної продуктивної діяльності після навчання.

6. Компетенції - це інтегральні надпредметні характеристики підготовки, котрі виявляються в готовності до здійснення будь-якої діяльності в конкретних проблемних ситуаціях у процесі чи після закінчення навчання [2].

Компетенція, відповідно до представлення М. Гордєєва, М. Московчука і М. Соболева, це така частина компетентності, за допомогою якої можна вимірити готовність людини до виконання визначеної роботи. З цієї точки зору в компетенції є дві сторони: одна звернена до роботи, а інша - до людини. Якщо ми говоримо про компетенцію посади, то маємо на увазі вимоги, необхідні для успішного виконання роботи. Якщо ми говоримо про компетенцію співробітника, то маємо на увазі його готовність до виконання роботи з необхідним рівнем якості. Наприклад, проводити переговори чи аналізувати фінансові показники.

Постановка завдання. З огляду на вищевикладене, метою публікації є визначення понять «компетенція» та «компетентність» стосовно військових фахівців та обґрунтування методичного підходу до формування компетентнісної моделі військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтування отриманих наукових результатів

Компетентність (від англ. competence) визначається як сукупність компетенцій; наявність знань і досвіду, необхідних для ефективною діяльності в заданій предметній області [5]. Візуально поняття компетентності стосовно військової сфери можна представити таким чином (рис. 2).

У свою чергу, професійна компетентність – важлива складова і показник високого рівня професіоналізму. Вона включає знання й ерудицію, що дозволяють людині кваліфіковано судити про питання сфери професійної діяльності, бути обізнаним у визначеній області, а також якості особистості, що дають можливість людині діяти відповідально і самостійно. Професійна компетентність виявляється в успішному вирішенні визначеного класу професійних завдань, що лежить в основі різних видів компетентності (соціально-перцептивна, комунікативна, організаційна і т.д.) [6].

По Е.Ф. Зеєру, професійно компетентний працівник являє собою фахівця, «що володіє необхідними для якісного і продуктивного виконання праці знаннями, уміннями, якостями, досвідом і індивідуальним стилем діяльності» [7, с. 30-31]. Тут термін «компетентність» доповнюється прикметником «професійна», таким чином, ми приходимо до необхідності розгляду словосполучення «професійна компетентність».

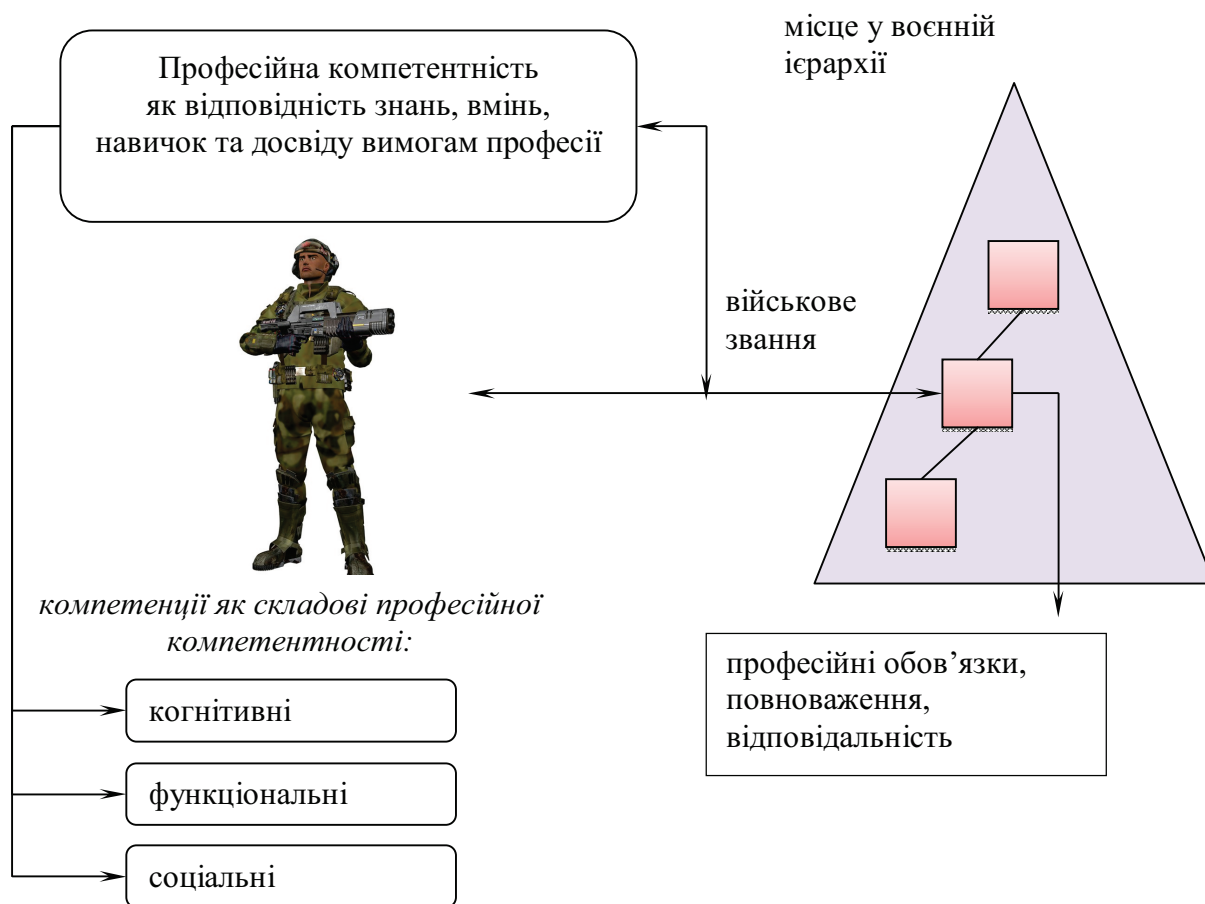

Рис. 2. Поняття «компетентність» у військовій сфері

Визначення «професійної компетентності» у різних Інтернет - словниках розглядається як відношення до успішної професійної діяльності, її значення і визначених специфічних завдань, у сукупності з усіма знаннями і навичками, що використовуються при її здійсненні.

Природно, що компетенції можуть бути дуже різними, по суті, це збірне ім'я для багатьох видів характеристик людини.

Компетентнісний підхід активно застосовується в процесі професійної освіти. Значення компетентнісної основи змісту освіти полягає в тому, що воно передбачає не тільки формування у майбутніх кваліфікованих фахівців високого рівня професіоналізму, під яким розуміють володіння людиною конкретними технологічними процесами, (професійні уміння, навички, досвід практичної діяльності, знання виробничих, у т.ч. - бізнес- процесів), а й розвиток професійних важливих якостей (професійна «Я-концепція», професійна культура, самостійність, здатність приймати відповідальні рішення, доводити до кінця почату справу, творчий підхід до професійної діяльності, гнучкість, неординарність мислення, комунікабельність, здатність до навчання, безперервне підвищення кваліфікації, уміння вести діалог, творчо взаємодіяти в професійному середовищі і т.ін.). Тобто, професійна компетентність передбачає оволодіння майбутнім кваліфікованим фахівцем конкретними компетенціями.

При цьому в закордонній практиці компетентностний підхід досить широко розповсюджений і застосовується в процесі оцінки й атестації персоналу, що привело до формування різних моделей професійної компетентності, що відрізняються своєю структурою.

Російські дослідники В.І. Звонніков та М.Б. Челишева узагальнили досвід зарубіжних країн на шляху розвитку компетентностного підходу [8] (рис. 3).

На основі цього узагальнення констатується, що одномірні моделі, розраховані на побудову єдиної шкали при оцінюванні якості результатів освіти, значно уступають багатомірним структурам оцінки. Поява функціональних і когнітивних компетенцій розширила початковий поведінковий підхід, що склався в США в період формування представлень про компетенції в освіті.

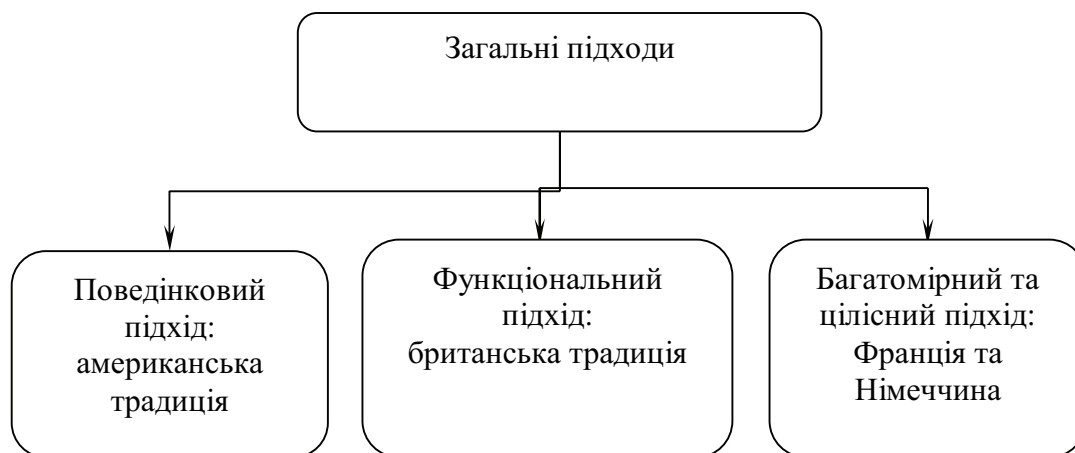

Рис. 3. Зарубіжні підходи до визначення та виділення кластерів компетенцій [8, с. 27]

З роками компетентностний підхід отримав більш цілісну структуру, найбільш характерну для Франції і Німеччини, де знання, вміння і навички разом з поведінковими і мотиваційними аспектами увійшли як складові елементи загальної кластерної структури компетенцій.

Модель багатомірної структури компетенцій представлена на рис. 4.

	<i>Професіональні</i>	<i>Особистісні</i>
<i>Концептуальні</i>	Когнітивні компетенції	Метакомпетенції
<i>Операційні</i>	Функціональні компетенції	Соціальні компетенції

Рис. 4. Модель багатомірної структури компетенцій [8, с. 27]

До складу цих груп увійшли:

когнітивні компетенції, що охоплюють знання, отримані при навчанні, або засновані на індивідуальному досвіді і саморозвитку. При цьому, незважаючи на використання звичного терміна «знання» для позначення компетентнісних результатів навчання, передбачалося, що традиційне трактування знання (знають - що), підкріплене розумінням (знають - чому);

функціональні компетенції (навички чи ноу-хау), які включають характеристики того, що фахівець може зробити і здатний продемонструвати у визначеній професійній області;

соціальні компетенції, до яких відносяться здібності до пошуку, аналізу й оцінки можливих шляхів саморозвитку, самостійному формуванню вимог і обмежень в особистому, трудовому і громадському житті, розвитку навичок вибору і реалізації життєвих планів;

метакомпетенції, що характеризують здатність фахівця переборювати непевність, сприймати зауваження керівників і робити правильні висновки з критичних зауважень керівництва чи колег.

Модель багатомірної структури компетенцій доцільно покласти в основу формування методичного підходу до формування компетентнісної моделі військових фахівців. Зазначений методичний підхід базується на визначенні пріоритету між вузівською універсальною компетентнісною моделлю професії та запитом компетентнісної моделі військовослужбовця, який формується на рівні Збройних сил України.

Виглядає логічним формування особистісної карти компетенції військового фахівця як результату навчання у вузі, що передбачає відображення не тільки знань, вмінь та досвіду у ключових, загально предметних та предметних компетенціях, а й ретельне відображення особистісних якостей фахівця, тобто когнітивних та соціальних компетенцій.

В результаті особистісна карта компетенції військового фахівця має включати: функціональні, соціальні та когнітивні компетенції. При цьому, динамічна складова карти компетенції відображує знання, вміння, навички та досвід фахівця на момент оцінки. Проте, особистісна карта компетенції має включати також статичну складову, що відображує іманентні характеристики особистості, стійкі у часі. Зокрема, когнітивні компетенції, що визначаються типом інформаційного метаболізму, домінуючою модальністю (у термінах нейро-лінгвістичного програмування) та типом темпераменту; та соціальні компетенції, що обумовлені характеристиками світогляду особистості, індивідуальними

цілями та цінностями. Особистісна карта компетенції військового фахівця, сформована з урахуванням статичної та динамічної складових, дозволить не тільки відстежувати прогрес у засвоєнні знань, вмінь та навичок, а й забезпечити ефективну розстановку кадрів, без чого неможливо формування професійної армії.

Висновки та перспективи подальших розробок

Таким чином, методичний підхід до формування компетентнісної моделі військових фахівців, що пропонується, включає не тільки функціональні, а й когнітивні та соціальні компетенції, що дає можливість визначити індивідуальні «сильні» та «слабкі» сторони військовослужбовця та забезпечити, таким чином, ефективність розстановки кадрів.

Деталізація алгоритму формування особистісної карти компетенції військового фахівця складає подальший напрямок дослідження проблеми впровадження компетентнісного підходу в процес підготовки військовослужбовців.

Список використаної літератури

1. Яндекс. Словари [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://slovari.yandex.ru>.
2. Звонников В.И. Измерения и качество образования / В.И. Звонников. – М.: Логос, 2006. – 312 с.
3. Зимняя Н.А. Педагогическая психология: учеб. пособ. / Н.А. Зимняя. - 2-е изд. – М.: Логос, 2007. – 384 с.
4. Иванов Д.А. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий / Д.А. Иванов, К.Г. Митрофанов, О.В. Соколова. – М.: АПКИПРО, 2003. – 101 с.
5. Академик: словари и энциклопедии Компетентность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1526590>.
6. Акмеологический словарь / под общ. ред. А.А. Деркача. – М.: Изд-во РАГС, 2004. – 161 с.
7. Зеер Э.Ф. Психология профессий / Э.Ф. Зеер. – М.: Екатеринбург, 2003.
8. Звонников В.И. Контроль качества обучения при аттестации: компетентностный подход: учеб. пособие / В.И. Звонников, М.Б. Челышкова. – М.: Университетская книга; Логос, 2009. – 272 с.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2013

П. В. Стефаненко

ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет»

Методический подход к формированию компетентностной модели военных специалистов

Проанализированы понятия «компетенция» и «компетентность» и определена их сущность применительно к воинским специалистам. Предложен методический подход к формированию компетентностной модели военнослужащих, которая включает не только функциональные, но также когнитивные и социальные компетенции, что дает возможность определить индивидуальные «сильные» и «слабые» стороны военнослужащего и обеспечить, таким образом, эффективность расстановки кадров.

Ключевые слова: компетентностная модель, военные специалисты, компетенция, компетентность, когнитивные компетенции, социальные компетенции, расстановка кадров, эффективность.

P. Stefanenko

Donetsk National Technical University

Methodological Approach to Forming a Competence Model of Military Experts

“Competence” concept has been analyzed and its essence referring to military specialists has been defined. The methodical approach to formation of military men competence model, which includes not only functional, but also cognitive and social competences that gives the chance to define the individual “strengths” and “weaknesses” of the military man and to provide, thus, efficiency of personnel placement, has been offered.

The model of competencies multidimensional structure can provide a basis for methodical approach to forming competence models of military experts. The proposed methodological approach is based on the determination of priority between the universal high school career competency model and requirements of a military specialist competency model.

Forming a personal competency map of military specialists as a result of professional training in high school has been suggested. The map provides reflection not only of knowledge, skills and experience in key, general competences, but also a thorough professional display of personality traits, cognitive and social skills.

Key words: *competence model, military specialists, expertise, competence, cognitive competence, social competence, staff appointment, efficiency.*

УДК 378.14

В. Г. ХОМЕНКО (канд. тех. наук, доц.)
Бердянський державний педагогічний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ РОЗРОБКИ ТЕОРІЇ ДУАЛЬНОГО ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

У статті на основі аналізу сучасних підходів до розробки змісту професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів визначено, що розробка дуального змісту професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю можлива лише за умови реалізації системи концептуальних положень.

Автором визначені напрямки та підходи до розробки концептуальних філософських основ теорії дуального змісту професійної підготовки. При вирішенні цієї проблеми необхідно враховувати як складність відображення навчального матеріалу психолого-педагогічних дисциплін на предметну галузь технічних дисциплін для формування відповідних професійних компетентностей майбутніх інженерів-педагогів, так і складність врахування психічних процесів та механізмів засвоєння цього навчального матеріалу на основі специфічної (інженерно-педагогічної) діяльності.

Ключові слова: *професійна освіта, бінарність, дуалізм, інженери-педагоги.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Головним етапом розробки та проектування змісту професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю є теоретичне обґрунтування та розробка відповідних теоретичних положень.

Зміст професійної підготовки студентів за подвійними спеціальностями, у тому числі інженерно-педагогічними повинні утворювати цілісну систему, яка має філософські, загальнонаукові (системні, математичні) психолого-педагогічні засади [2; 5] та представляється у вигляді складної дуальної системи, що має інтегрувати, як інженерну так і психолого-педагогічну складові професійної підготовки.

Якість навчання студентів інженерно-педагогічних спеціальностей комп'ютерного профілю безпосередньо залежить від обґрунтованої розробки теоретичних засад проектування дуального змісту, який інтегрує інженерну та педагогічну складові змісту професійної підготовки майбутнього інженера-педагога.

У роботі [4] виокремлено напрямки теоретичного обґрунтування та розробки змісту професійної підготовки майбутніх інженерів (рис. 1), які можуть слугувати основою дослідження.

Рис. 1. Система концептуальних основ розробки теорії дуального змісту професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів